

**Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta**

Odstoupení od smlouvy při prodlení dlužníka

Výjezdní seminář z obchodního práva

2011

Autor: Mária Piačková
Konzultant: JUDr. Daniel Patěk, Ph. D.

Obsah

Úvod	2
1. Odstoupení od smlouvy podle obchodního zákoníku obecně	3
2. Pojem prodlení	3
3. Podstatné a nepodstatné porušení smluvní povinnosti.....	4
4. Fixní závazky	6
5. Nezaplacení kupní ceny jako podstatné porušení smlouvy	8
6. Odstoupení od smlouvy při prodlení dlužníka podle Návrhu společného evropského referenčního rámce (DCFR)	12
7. Odstoupení od smlouvy podle návrhu nového občanského zákoníku	16
Závěr	18
Seznam použité literatury:	19

Úvod

Odstoupení od smlouvy jako specifický právní institut způsobující zánik závazků nabízí mnoho otázek ke zkoumání a zamyšlení. Tato práce se zabývá předpoklady odstoupení od smlouvy podle obchodního zákoníku v případě prodlení dlužníka se zaměřením na srovnání aspektů podstatného a nepodstatného porušení smluvní povinnosti. Dále bude odstoupení od smlouvy při podstatném porušení smluvní povinnosti odlišeno od zániku tzv. fixních smluv. Klíčová je otázka, zda a případně za jakých okolností je možné nezaplacení kupní ceny považovat za podstatné porušení smluvní povinnosti opravňující druhou stranu k okamžitému odstoupení. Úprava odstoupení od smlouvy podle obchodního zákoníku s důrazem na vymezení podstatného porušení smluvní povinnosti je srovnána s modelovými pravidly Návrhu společného evropského referenčního rámce a taktéž s úpravou návrhu nového občanského zákoníku.

1. Odstoupení od smlouvy podle obchodního zákoníku obecně

Odstoupení od smlouvy jako způsob zániku závazku jinak než splněním je upraven v obchodním zákoníku v § 344 až 351. Právo jednostranně od smlouvy odstoupit má smluvní strana pouze v případě, kdy tak stanoví smlouva nebo zákon. Smluvní strany vymezí ve smlouvě důvody a následky odstoupení, právo odstoupit může být jednostranné i oboustranné, podmínky mohou být upraveny i rozdílně, ujednání však musí být v souladu s dobrými mravy a zásadami poctivého obchodního styku.¹

Chybí-li ve smlouvě ujednání o možnosti stran odstoupit nebo je-li takové ujednání stran neplatné, je možné od smlouvy odstoupit pouze v případě, kdy to stanoví obchodní zákoník, příp. jiné zákony pozdější. Obchodní zákoník upravuje právo odstoupit od smlouvy jako právo z odpovědnosti za porušení závazku, typicky je to v důsledku prodlení, které znamená podstatné porušení smluvní povinnosti, a dále v případě, že smlouva nebyla porušena podstatným způsobem, ale povinnost nebyla splněna ani v dodatečně přiměřené lhůtě.²

Obecně by odstoupení od smlouvy mělo být užíváno pouze v krajních případech, kdy je závazkový právní vztah narušen takovým způsobem, že strana dotčena porušením smluvní povinnosti nemá na další existenci vzájemného vztahu zájem, jako jediná možnost nápravy, kdy není možné spravedlivě požadovat, aby v daném vztahu setrvala.³

2. Pojem prodlení

Obchodní zákoník v obecné úpravě tedy spojuje právo od smlouvy odstoupit s prodlením dlužníka nebo věřitele (§ 345 a násl.). Otázka vymezení pojmu prodlení a určení, zda porušením jakékoli konkrétní smluvní povinnosti nastává prodlení, je velice významná, jak vyplývá z judikatury Nejvyššího soudu České republiky⁴. Při posuzování, jestli je v určitém případě dáno právo smluvní strany odstoupit od smlouvy, je nutné nejprve posoudit, zda se druhá strana dostala do prodlení s plněním smluvní povinnosti. Jiné porušení smlouvy než prodlení odstoupení od smlouvy podle § 345 obch. zák. neumožňuje.

V souvislosti s výše uvedeným rozhodnutím vyvstala otázka, zda se může smluvní strana dostat do prodlení s porušením povinnosti, kterou nelze v budoucnu napravit, např. povinnost k nepřetržité činnosti či soustavnému zdržení se něčeho. P. Čech a K. Marek k vysvětlení

¹ Plíva, S.: Obchodní závazkové vztahy. 2. vyd. Praha: ASPI, a. s., 2009, s. 116.

² M. Tomsa in Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol.: Obchodní zákoník. Komentář. 12. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 942.

³ Horáček, T: Ještě k výpovědi a k odstoupení od obchodněprávní smlouvy. Právní fórum 2009, č. 3, s. 106.

⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 14.11.2001, sp. zn.: 29 Odo 207/2001, Právní rozhledy 2002, č. 5, s. 233.

pojmu prodlení v reakci na zmíněné rozhodnutí poukazují mimo jiné vzhledem k účelu institutu prodlení, jako způsobu zániku závazku při ztrátě důvěry jedné smluvní strany a nemožnosti pokračování ve vzájemném vztahu při porušení povinnosti druhou smluvní stranou, na chápání prodlení jako nesplnění závazku včas nebo řádně, jak je vymezeno v § 365 obch. zák. Právní úpravu obsaženou v obchodním zákoníku je tedy nutno interpretovat v tom smyslu, že prodlení lze spatřovat v porušení téměř jakékoliv smluvní povinnosti a je otázkou, zda vůbec nějaké povinnosti, jejichž nesplnění nezakládá prodlení, mohou pojmově v českém právu existovat.⁵

3. Podstatné a nepodstatné porušení smluvní povinnosti

Prodlení dlužníka může podle obchodního zákoníku znamenat podstatné nebo nepodstatné porušení smlouvy. Toto rozlišení je důležité především s ohledem na rozdílný postup, když chce smluvní strana, vůči které byla smluvní povinnost porušena, odstoupit od smlouvy. Podle § 345 obch. zák. je při podstatném porušení smluvní povinnosti druhá strana oprávněna od smlouvy odstoupit, jestliže to oznámí straně v prodlení bez zbytečného odkladu poté, kdy se o tomto prodlení dověděla. Při nepodstatném porušení smlouvy může druhá strana podle § 346 obch. zák. od smlouvy odstoupit v případě, že strana, která je v prodlení, nesplní svou povinnost ani v dodatečně přiměřené lhůtě, která jí k tomu byla poskytnuta. Určení, jakou povahu má konkrétní porušení povinnosti, může mít pro oprávněnou smluvní stranu velký význam zvláště v případě, že chce smluvní vztah okamžitě ukončit bez poskytnutí dodatečné lhůty k plnění, přičemž nenaplní-li porušení smluvní povinnosti zákonné znaky podstatného porušení, bude se vždy jednat o porušení nepodstatné. V ustanovení § 345 odst. 2 je podstatné porušení smluvní povinnosti vymezeno vzhledem k vědomí strany porušující smlouvu o následcích, a sice o podstatné porušení se jedná, jestliže strana porušující smlouvu věděla v době uzavření smlouvy nebo v této době bylo rozumné předvídat s přihlédnutím k účelu smlouvy, který vyplynul z jejího obsahu nebo z okolností, za nichž byla smlouva uzavřena, že druhá strana nebude mít zájem na plnění povinností při takovém porušení smlouvy. V pochybnostech se má za to, že porušení smlouvy není podstatné.

Kritérium je dáno obecně a každý případ je nutno posuzovat podle okolností. Vědomost dlužníka o tom, že věřitel nebude mít dál zájem na plnění, bude především vyplývat ze smlouvy, ve které to může být vyjádřeno výslovně nebo jiným dostatečně jasným způsobem. Nevyplyvá-li to ze smlouvy, posuzuje se, jak by věc za takových okolností posoudil průměrný

⁵ Čech, P., Marek, K. K odstoupení od obchodní smlouvy při prodlení dlužníka. Právní rádce 2007, č. 9, s. 25.

řádný podnikatel. Pro toto posouzení budou významné obchodní zvyklosti pro jednotlivé druhy smlouveného plnění.⁶

Také porušení povinnosti je posuzováno objektivně. Případné nezaviněné porušení smlouvy pro nepředvídatelné a neodvratitelné okolnosti by mohlo mít vliv pouze na otázku náhrady škody vzniklé v důsledku tohoto porušení, nebude to však mít vliv na právo oprávněné strany od smlouvy odstoupit.⁷

V odborné literatuře nenajdeme uvedené praktické příklady, kdy se porušení smlouvy bude považovat za podstatné a kdy již nikoli. V řadě případů nebude mít toto rozlišení zásadní význam, protože odstoupí-li oprávněná strana podle § 345 obch. zák. bez poskytnutí dodatečné lhůty pro plnění přičemž ale nebude dané porušení smlouvy posouzeno soudem jako podstatné, neznamená to neplatnost právního úkonu odstoupení, nýbrž podle § 350 obch. zák. nastávají účinky odstoupení teprve po marném uplynutí přiměřené dodatečné lhůty, jež měla být poskytnuta k plnění povinností.

Někdy je ovšem otázka časového okamžiku, kdy nastaly účinky aktu odstoupení od smlouvy pro daný případ klíčová. Podle § 351 obch. zák. zanikají odstoupením všechna práva a povinnosti ze smlouvy, odstoupení se však nedotýká nároku na náhradu škody, ani smluvních ustanovení týkajících se volby práva, řešení sporů a jiných ustanovení, které vzhledem ke své povaze mají trvat i po ukončení smlouvy. Strana, které již bylo poskytnuto plnění, toto plnění vrátí, u peněžního závazku spolu s úroky. Okamžikem odstoupení tedy přestává být oprávněnou držitelkou plnění, které před odstoupením obdržela, co může mít vliv na další výkon práv v souvislosti s tímto plněním.

Na ustanovení § 345 odst. 2 odkazuje i zvláštní úprava nároků z vad zboží z kupní smlouvy v § 436. Tento upravuje nároky kupujícího, je-li dodáním zboží s vadami porušena smlouva podstatným způsobem. Kupujícímu náleží volba mezi těmito nároky, přičemž jedním z nich je i možnost kupujícího od smlouvy odstoupit. Daná úprava podle § 564 platí přiměřeně i při vadách díla. Určení, zda vady zboží, příp. díla znamenají podstatné porušení smlouvy, je složité a často vyžaduje znalecké posouzení. Tato práce se dál podrobněji nevěnuje nárokům z vad zboží nebo díla a dál je předmětem otázka, kdy dojde v případě prodlení dlužníka, neplní-li včas, k podstatnému porušení smlouvy.

⁶ M. Tomsa in Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol.: Obchodní zákoník. Komentář. 12. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 944.

⁷ I. Kobliha in Kobliha, I., Kalfus, J., Krofta, J., Kovařík, Z., Kozel, R., Pokorná, J., Svobodová, Y.: Obchodní zákoník úplný text zákona s komentářem, Praha: Linde Praha, a.s., 2006, s. 1014.

4. Fixní závazky

Od odstoupení od smlouvy při podstatném porušení smluvních povinností, tedy okamžitě bez stanovení dodatečné lhůty k plnění, je třeba odlišovat zánik závazků označovaných v teorii jako fixní smlouvy⁸ podle § 349 odst. 3 obch. zák. V případě takovéto smlouvy nastávají účinky odstoupení, tedy závazek zaniká, již okamžikem, kdy se dlužník dostane do prodlení, vyplývá-li z obsahu smlouvy, že věřitel nemá zájem na splnění závazku po době stanovené pro jeho plnění. Účinky nenastanou jen v případě, že věřitel před počátkem prodlení oznámí, že trvá na plnění závazku. Oznámení musí dojít povinné straně před uplynutí doby stanovené pro splnění, tj. jen dokud závazek existuje. Druhá strana tedy nemusí činit žádný úkon vůči dlužníkovi, smlouva zaniká automaticky ze zákona jeho prodlením.

Prakticky se bude jednat o závazky, které se vážou k určitému stanovenému datu nebo události a z obsahu smlouvy je zřejmé, že pozdější plnění by nemělo pro věřitele žádný význam. Je ale jen na věřiteli, aby posoudil povahu závazku a příp. nutnost oznámení bez zbytečného odkladu dlužníkovi v prodlení, že od smlouvy odstupuje, spolu s vymezením důvodu pro toto odstoupení. Např. samotná nutnost zajištění náhradní dodávky zboží věřitelem, z důvodu hrozících sankcí v případě neplnění vlastních dodávek, nemusí automaticky znamenat zánik závazku počátkem prodlení dlužníka. Z obsahu smlouvy by nezájem věřitele na pozdějším plnění musel objektivně vyplývat, jinak musí vůči dlužníkovi učinit úkon k odstoupení od smlouvy pro podstatné porušení smluvních povinností podle § 345 obch. zák. Tak může učinit v případě, že dlužník věděl v době uzavření smlouvy, resp. bylo by rozumné předvídat s přihlédnutím k účelu smlouvy, že druhá strana nebude mít při takovém porušení smlouvy na plnění zájem. Rozdíl v zákonné formulaci „nezájmu“ věřitele při prodlení kvalifikovaném jako podstatném porušení smlouvy a prodlení s plněním fixního závazku nemusí být na první pohled zřejmý.

K podstatnému porušení smlouvy prodlením dlužníka dojde tedy v případě, kdy tento o nezájmu věřitele na pozdějším plnění věděl v době uzavření smlouvy a současně nezájem nevyplýval z obsahu smlouvy. Stejně posoudíme případ, kdy dlužník o nezájmu sice nevěděl, ale bylo to v této době rozumné předvídat s přihlédnutím k účelu smlouvy. Tento vyplývá z jejího obsahu nebo okolností, za kterých byla uzavřena.

O fixní smlouvu se bude tedy jednat pouze tehdy, když věřitel ve smlouvě stanoví svůj požadavek plnění ke konkrétnímu datu a zároveň výslovně deklaruje nezájem na pozdějším

⁸ M. Tomsa in Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol.: Obchodní zákoník. Komentář. 12. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 946.

Plíva, S.: Obchodní závazkové vztahy. 2. vyd. Praha: ASPI, a. s., 2009, s. 118.

plnění, popřípadě nezájem přímo vyplýne z formulace práv a povinností stran a povahy plnění. Jen v takovém případě pak prodlením dlužníka smlouva zanikne bez dalšího ze zákona. Bez výslovné úpravy nebude možné fixní povahu závazku jinak z obsahu smlouvy dovodit, protože na ostatní situace dopadne úprava § 345 odst. 2 (např. bude-li možné nezájem dovodit pouze nepřímo vzhledem k účelu smlouvy).

K požadavku nutnosti výslovné smluvní úpravy u fixních závazků se vyjadřuje i rozsudek Nejvyššího soudu ČR⁹ sp. zn. 29 Odo 1389/2004. Předmětem sporu bylo zaplacení kupní ceny ze smlouvy o úplatném převodu cenných papírů. Žalobce se zavázal převést na žalovanou akcie a povinnost splnil, když dal obchodníkovi s cennými papíry pokyn k registraci akcií a svůj postup písemně oznámil žalované. Žalovaná nesložila kupní cenu u obchodníka s cennými papíry ani nedala pokyn k registraci akcií. V řízení mimo jiné namítala, že již nemá zájem na koupi předmětných akcií a odvolací soud zkoumal, zda by posuzovaná smlouva mohla mít povahu smlouvy fixní. *Dle názoru odvolacího soudu v daném případě z obsahu smlouvy nevyplývá jednoznačný závěr, že jde o smlouvu fixní. Není tam výslovně vyjádřeno, že závazek prodávajícího (tj. žalobce, který z hlediska převáděných akcií měl smluvní postavení dlužníka) převést akcie do majetku kupujícího, musí být splněn výhradně k určitému datu, a že na pozdějším plnění nemá věřitel zájem.* Odvolací soud sice připustil teoretickou možnost vyložit ustanovení smlouvy týkající se splatnosti jako fixní závazek, zdůraznil však, že v daném případě se do prodlení dostal věřitel (kupující), nedošlo k prodlení se splněním povinností na straně dlužníka, tj. prodávajícího akcií. Hypotéza § 349 odst. 3 by nebyla naplněna při jakémkoli výkladu zmíněného ustanovení smlouvy. U fixní smlouvy má pouze prodlení dlužníka za následek zánik závazku smlouvy. Nejvyšší soud připustil dovolání v jiné právní otázce (zda může prodlení věřitele způsobit zánik závazku pro nemožnost plnění podle § 37 občanského zákoníku), právní posouzení odvolacím soudem vyhodnotil jako správné.

Požadavek výslovného vyjádření, že závazek musí být splněn k určitému datu a na pozdějším plnění nemá věřitel zájem, vede k úvaze, zda by mohla nastat situace, kdy podle obsahu smlouva fixní nebude, ale zároveň bude dlužník o nezájmu věřitele na pozdějším plnění vědět nebo to bude možné předvídat. U smluv na různé umělecké výkony apod. to bude vyloučeno, protože nezájem věřitele přímo vyplýne z obsahu smlouvy, a sice z povahy práv a povinností. Představitelné by to bylo např. u dodávek zboží, kdy sice bude dlužník vědět, že se dodávka vztahuje k určité události, objednávka věřitele však bude formulovaná

⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26.10.2005, sp. zn. 29 ODO 1389/2004, rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 14.7.2004, sp. zn. 5 Cmo 82/2004 - Soudní rozhledy 2004, č. 11, s. 421.

příliš obecně a jeho nezájem na pozdějším plnění ze smlouvy nevyplyne. V takovém případě musí věřitel bez zbytečného odkladu od smlouvy odstoupit. Účinky odstoupení jako hmotně právního úkonu nastávají až doručením do sféry dispozice prodlévající straně (§ 349 odst. 1 obch. zák.). Může tedy nastat situace, že věřitel okamžitě odešle poštou projev, že od smlouvy odstupuje, než se však tento projev dostane k dlužníkovi, ten splní (hned další den po události, ke které se plnění vztahovalo), jeho plnění sice bude na základě ještě existující platné a účinné smlouvy, účinky odstoupení však způsobí, že bude muset nést náklady, když věřitel plnění oprávněně vrátí (§ 351 obch. zák.).

Výše zmíněné rozhodnutí poukazuje i na další aspekt, a to, že prodlení se zaplacením kupní ceny nikdy samo o sobě nezpůsobí zánik smlouvy, i kdyby se jednalo o smlouvu fixní podle § 349 odst. 3, protože takový účinek má pouze prodlení dlužníka, když se povaha posuzuje vzhledem k závazku k tzv. charakteristickému plnění. V tomto případě se při naplnění předpokladů § 345 odst. 2 bude možné od smlouvy bez zbytečného odkladu odstoupit bez nutnosti stanovit dodatečnou lhůtu k plnění. Předvídatelnost nezájmu se bude zkoumat právě vzhledem k účelu smlouvy, který vyplývá z jejího obsahu nebo okolností, ze kterých byla uzavřena.

5. Nezaplacení kupní ceny jako podstatné porušení smlouvy

Po odlišení situace, kdy je strana oprávněna od smlouvy odstoupit pro podstatné porušení smluvní povinnosti, od případů fixních smluv vyvstává otázka posouzení konkrétního případu prodlení jako podstatného porušení, protože když nebudou naplněny zákonné znaky i v pochybnostech, zda byly naplněny, se vždy bude jednat o porušení nepodstatné (§ 345 odst. 2 in fine). U dodávek zboží, služeb, zhotovení díla apod. se bude toto posouzení vztahovat k účelu smlouvy, když nebude možné vědomost strany v prodlení o nezájmu druhé strany na pozdějším plnění prokázat, resp. když nebude určité jednání ve smlouvě výslovně za podstatné porušení označeno. Jak již bylo zmíněno výše, bere se v úvahu, jak by věc posoudil průměrný řádný podnikatel za daných okolností. Např. kupující upozorní prodávajícího na své navazující termíny splatnosti vlastních závazků, které musí plnit, jinak mu hrozí sankce a nutnost zajištění náhradního plnění v příp. prodlení nebo objednatel prodlouží po dohodě se zhotovitelem sjednanou dobu dokončení díla s tím, že další prodlení už nebude tolerovat atd. Nezájem věřitele na pozdním plnění tak bude možné z okolností dovodit a posoudit jako předvídatelný.

Obtížnější bude situace, kdy se do prodlení dostane smluvní strana s peněžitým plněním (nezaplacením kupní ceny, leasingových splátek, odměny apod. k datu splatnosti). Základem

obchodního styku je směna zboží, služeb atd. za peníze, nikdo tedy neuzavírá obchodněprávní smlouvu s tím, že důvodně předpokládá, že protistrana vůbec nebude schopna své závazky k peněžitému plnění splnit. Zájmem oprávněné strany nejčastěji je zboží prodat, pak při prodlení od strany porušující smlouvu nepožaduje jeho okamžité vrácení, nýbrž radši nese náklady spojené s vymáháním dlužné částky, příp. navýšené o zákonné nebo smluvní sankce za prodlení. Málokdy totiž může oprávněná strana zboží okamžitě prodat jinému odběrateli a naopak často nebude možné zboží vrátit ve stavu, v jakém bylo straně porušující smlouvu dodáno (podle § 351 odst. 2 obch. zák. vrátí strana plnění, které jí bylo před odstoupením od smlouvy poskytnuto druhou stranou). Plnění se pak musí vypořádat. Smlouva zaniká ex nunc, nelze uplatnit úpravu bezdůvodného obohacení. Nebude-li možné vrátit plnění v naturální podobě, bude nutno vypořádat formou peněžité náhrady¹⁰.

V judikatuře Nejvyššího soudu najdeme několik případů, kdy právě prodlení s peněžitým plněním bylo kvalifikováno jako podstatné porušení smlouvy podle § 345 odst. 2 obch. zák. a druhá strana byla oprávněna od smlouvy bez zbytečného odkladu odstoupit.

V rozhodnutí¹¹ sp. zn. 32 Odo 616/2005 bylo předmětem sporu zaplacení smluvní pokuty ze smlouvy o provádění výuky cizího jazyka uzavřené dvěma podnikatelkami. Žalobkyně požadovala smluvní pokutu za jednotlivé hodiny, které žalovaná neodučila v rozporu se smlouvou (od 13.3.2000 do 30.6.2000). Soud prvního stupně návrhu v podstatné části vyhověl. Odstoupení žalované dopisem ze dne 7.4.2000 pro prodlení žalobkyně s platbou odměny za provedenou výuku posoudil jako výkon práva v rozporu se zásadami poctivého obchodního styku, který ve smyslu § 265 obch. zák. nepožívá právní ochrany, protože žalovaná sama dříve porušila povinnost provádět výuku pro žalobkyni.

Odvolací soud na rozdíl od soudu prvního stupně dospěl k závěru, že žalovaná od smlouvy platně odstoupila. Prodlení žalobkyně s placením odměny za provedenou výuku posoudil jako podstatné porušení smlouvy. *Bylo-li totiž v řízení prokázáno prodlení žalobkyně s platbou odměny žalované za provedenou výuku, jde podle odvolacího soudu o podstatné porušení povinností ve smyslu § 345 odst. 2 obch. zák., které zakládá právo žalované od smlouvy podle § 345 odst. 1 obch. zák. odstoupit.* Na platnost tohoto odstoupení nemá vliv souběžné prodlení žalované s prováděním výuky, žalobkyně nebyla omezena v možnosti plnit svůj závazek. *Využila-li proto žalovaná svého zákonného práva odstoupit od smlouvy, jednala po právu a její jednání nelze kvalifikovat jako jednání v rozporu s dobrými mravy či výkon práva*

¹⁰ I. Kobliha in Kobliha, I., Kalfus, J., Krofta, J., Kovařík, Z., Kozel, R., Pokorná, J., Svobodová, Y.: Obchodní zákoník úplný text zákona s komentářem, Praha: Linde Praha, a.s., 2006, str. 1023.

¹¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28.3.2006, sp. zn. 32 Odo 616/2005.

v rozporu se zásadami poctivého obchodního styku. Rozdíl ve výši smluvní pokuty činil víc než 140.000,- Kč.

Nejvyšší soud se v dovolacím řízení zabýval mimo jiné otázkou, zda není odstoupení žalované od smlouvy neplatné pro rozpor s §§ 347 a 348 obch. zák., protože při proplácení odměny jde o dílčí plnění. Podle jeho názoru v případě odměny žalované za odučenou výuku o dílčí ani o opakující se plnění nešlo. Ve vztahu k výše uvedenému posouzení Nejvyšší soud konstatoval, že *v případě podstatného porušení smluvní povinnosti může oprávněná strana odstoupit od smlouvy ihned a bez dalšího poté, co k prodlení znamenajícím podstatné porušení smlouvy povinnou stranou došlo. Jedinou podmínkou pro uplatnění tohoto práva je, že odstoupení od smlouvy oznámí povinné straně bez zbytečného odkladu, jinak toto právo - odstoupit ihned - ztrácí. ...* Dovedl-li proto odvolací soud v odůvodnění rozsudku, že na platnost odstoupení žalované od smlouvy nemůže mít vliv souběžné prodlení žalované s prováděním výuky pro žalobkyni, protože obchodní zákoník právo na odstoupení od smlouvy na takovou podmínku v ustanovení § 365 neváže, nelze mu vytknout žádné právní pochybení.

Další rozhodnutí¹² Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Odo 852/2003 se týká akcií. Žalobce požadoval vydání akcií znějících na jméno v listinné podobě, na základě toho, že odstoupil od smlouvy pro její podstatné porušení spočívajícího v tom, že mu žalovaná neuhradila v dohodnuté lhůtě doplatek kupní ceny akcií společnosti A. a.s. ve výši 2,000.000,- Kč. Smlouva byla sice označena jako smlouva kupní, jednalo se však o smlouvu směnnou, resp. smíšenou. Předmětem jsou na jedné straně akcie, na druhé straně část obchodního podílu žalované se smluveným doplatkem. *Odvolací soud dovodil, že prodlení se zaplacením doplatku ve výši 2,000.000,- Kč je podstatným porušením smluvní povinnosti žalovanou ve smyslu ustanovení § 345 odst. 2 obch. zák., a proto žalobce od smlouvy dopisem ze dne 29.4.1998 právem odstoupil. Podle § 351 odst. 2 obch. zák. strana, které bylo před odstoupením od smlouvy poskytnuto druhou stranou plnění, toto plnění vrátí. Protože žalobce žalobkyni před odstoupením od smlouvy plnil, tj. převedl na ni akcie, které byly předmětem plnění ze smlouvy, domáhá se vydání těchto akcií právem.* Žalovaná namítala, že v prodlení se zaplacením doplatku ze smlouvy nebyla, protože uplatnila nárok na slevu ve výši doplatku z titulu odpovědnosti za vady. Výtky žalované směřovaly k finanční situaci a celkovému stavu A. a.s., vady akcií však žalovaná nevytýkala. Nejvyšší soud zásadní právní význam neshledal a dovolání žalované odmítl.

¹² Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 04.05.2004, sp. zn. 29 Odo 852/2003.

V jiném rozhodnutí¹³ se Nejvyšší soud zabýval rozhodnutím odvolacího soudu, kterým potvrdil zamítnutí návrhu o zmocnění akcionáře ke svolání valné hromady společnosti H. G. a. s. soudem prvního stupně. Navrhovatel uzavřel se společností A.-P., spol. s r. o. (převodce) ústní kupní smlouvu o podeji akcií H. G. a. s. za cenu 7,000.000,- Kč. Navrhovatel akcie převzal, nepodařilo se mu však prokázat, že uhradil kupní cenu. Převodce proto podle soudu prvního stupně platně od smlouvy odstoupil.

Odvolací soud posoudil odstoupení převodce ze dne 4.7.2002 jako neplatné, protože tento úkon učinil až tři čtvrtě roku poté, co se navrhovatel dostal do prodlení se zaplacením kupní ceny, co nelze posoudit jako odstoupení bez zbytečného odkladu, v jehož důsledku by navrhovatel přestal být akcionářem. Jinou situaci odvolací soud shledal ohledně odstoupení ze dne 1.6.2003, kterému předcházela písemná výzva ke splnění. Doručením odstoupení po předchozím stanovení lhůty došlo k platnému odstoupení od smlouvy. Oba úkony byly učiněny před rozhodnutím soudu prvního stupně, navrhovatel tedy pozbyl aktivní legitimaci k návrhu. Převodce právo odstoupit od smlouvy pro podstatné porušení nevyužil, z formulace odvolacího soudu lze však dovodit, že toto právo by při včasné odstoupení měl: „... v situaci, kdy je prokázáno, že dne 18. července 2001 došlo k uzavření ústní kupní smlouvy o prodeji akcií společnosti a k předání akcií a že lhůta k zaplacení kupní ceny byla třicet dnů, připadl poslední den lhůty na 17. srpna 2001 a A.-P., spol. s r. o. proto mohla bez zbytečného odkladu poté, co se dověděla, že navrhovatel kupní cenu nezaplatil, odstoupit od smlouvy pro prodlení navrhovatele.“

Nejvyšší soud dovolání navrhovatele zamítnul, poukázal na nesprávné právní posouzení odvolacím soudem, které však nemělo vliv na správnost závěru o nedostatku aktivní legitimace navrhovatele: ... *odstoupil-li prodávající od smlouvy pro její podstatné porušení až po více než devíti měsících, nemohl odstoupit za podmínek stanovených pro odstoupení pro podstatné porušení smlouvy (§ 345 odst. 1 obch. zák.), ale jen za podmínek nepodstatného porušení smlouvy (§ 345 odst. 3 a § 346 odst. 1 obch. zák.). Nepřihlédl však k ustanovení § 350 odst. 1 obch. zák. ze kterého vyplývá, že odstoupí-li oprávněná strana od smlouvy bez poskytnutí dodatečné lhůty k plnění, nastávají účinky odstoupení sice teprve po marném uplynutí přiměřené dodatečné lhůty, jež měla být poskytnuta, leč přesto nastanou.*

Rozdíl v časovém okamžiku účinků odstoupení činil téměř rok, v daném případě se na postavení navrhovatele nic nezměnilo, vyvstává ale otázka, jak by se daný případ posuzoval s ohledem na výplatu dividendy apod., kdyby rozhodný den nastal až po okamžiku účinků

¹³ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 13.02.2007, sp. zn. 29 Odo 1237/2005, Soudní judikatura 2007, č. 6, s. 469.

odstoupení nebo příp. v době po okamžitém odstoupení od smlouvy pro prodlení, které by však nenaplnilo znaky podstatného porušení povinností.

Nejvyšší soud v zmíněném rozhodnutí vyjádřil i právní názor ohledně důkazního břemene, které v daném případě navrhovatel neunesl: *prokázala-li společnost v projednávané věci, že A.-P., spol. s r. o. učinila úkon směřující k odstoupení od smlouvy pro nezaplacení kupní ceny a tento úkon byl dovolateli doručen (což dovolatel nezpochybňuje), bylo na dovolateli, aby jako dlužník prokázal, že sjednanou cenu akcií zaplatil*. Tento závěr byl potvrzen i Ústavním soudem¹⁴. Navrhovatel proti němu brojil ústavní stížností, kterou Ústavní soud odmítl a posoudil právní závěry Nejvyššího soudu jako ústavně konformní. Obdobně rozhodl Nejvyšší soud i dalším rozhodnutím¹⁵, kde ten samý navrhovatel žaloval na vyslovení neplatnosti usnesení valné hromady. O podrobnostech ani datu odstoupení společnosti A.-P., spol. s r. o. od smlouvy se z tohoto rozhodnutí nic bližšího nedozvídáme. Navrhovatel byl opět povinen prokázat, že sjednanou cenu akcií zaplatil, co se mu ani v tomto případě nepodařilo.

Z uvedené judikatury Nejvyššího soudu vyplývá, že prodlení s peněžitým plněním může být posouzeno jako podstatné porušení smlouvy. Toto právo od smlouvy odstoupit není vázáno na žádné jiné podmínky, ani souběžné prodlení druhé strany nezpůsobí jeho neplatnost. Zvláště závažné se tyto důsledky jeví v případě odstoupení od smluv o převodu akcií, kdy odstoupením akcionář pozbývá svá akcionářská práva (a to i zpětně, jelikož ztrácí aktivní legitimaci v případném soudním řízení, které může trvat i několik měsíců či let). Navíc nese důkazní břemeno, že kupní cenu za akcie uhradil, když se prokáže, že úkon druhé strany, kterým od smlouvy odstoupila, mu byl doručen (což je logické, jelikož obecně nelze prokázat negativní skutečnost, že dotyčný nezaplatil), pro akcionáře to však nemusí být snadné, zvláště když se domníval, že držba akcií je dostatečným důkazem, že je oprávněn vykonávat akcionářská práva. Nastal tady jistý posun v judikatuře¹⁶, když dříve byla osoba, která předložila akcie považována za vlastníka, dokud se neprokázala skutečnost, že se jedná o neoprávněnou držbu akcií.

6. Odstoupení od smlouvy při prodlení dlužníka podle Návrhu společného evropského referenčního rámce (DCFR)

Evropské smluvní právo je v současnosti podrobováno analýzám a diskuzím, jejichž cílem je vytvořit určité obecné principy jako základ budoucího evropského občanského zákoníku. Zatím nejvýznamnější dokument nazvaný Návrh společného evropského

¹⁴ Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 24.20.2007, sp. zn. I. ÚS 1195/07

¹⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 16.06.2010, sp. zn. 29 Cdo 2706/2009

¹⁶ Viz závěr citovaného usnesení Ústavního soudu

referenčního rámce (Draft Common Frame of Reference¹⁷) obsahuje principy, základní definice, pojmosloví a modelové situace odpovídající sdělení Evropské komise z října 2004. Je pro něj charakteristický obligační monismus, zahrnuje jak občanskoprávní, tak obchodněprávní smlouvy.¹⁸

V roce 2009 byla vydána publikace *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law: Draft Common Frame of Reference*¹⁹, obsahující Modelová pravidla (*Model rules*) v deseti knihách spolu s komentářem a srovnáním s právními řády členských států Evropské unie. Následující pojednání vychází z této publikace.

Třetí kniha Návrhu „Závazky a související práva“ (*Obligations and corresponding rights*) ve své třetí kapitole „Nápravy při neplnění“ (*Remedies for non-performance*) upravuje v páté části „Odstoupení od smlouvy“ (*Termination*²⁰) jako jeden z prostředků nápravy v případě neplnění závazku a v několika málo případech, které se považují za ekvivalentní neplnění. Neplnění (prodlení, porušení povinností)²¹ je definováno jako jakékoli neplnění závazku, omluvitelné či nikoli, zahrnuje pozdní plnění a jakékoli plnění, které není v souladu s podmínkami smlouvy (článek III. – 1:102: (3). Pátá část se vztahuje jen k smluvním závazkům, hlavním smyslem je umožnit věřiteli rozvázat smlouvu, aby si zboží nebo služby mohl obstarat jinde a popřípadě získat zpět plnění, co již bylo podle smlouvy poskytnuto. Závazkový vztah mezi stranami je ukončen – zaniká, nemusí však vždy zaniknout jako celek, lze odstoupit i ohledně některých práv a povinností stran ze smlouvy. V takovém případě závazkový vztah trvá s omezeným obsahem.

Pojem *Termination* (Odstoupení ve smyslu ukončení smlouvy) je nutno odlišovat od pojmu *Withdrawal* (Odstoupení od smlouvy), tento institut upravuje druhá kniha modelových pravidel v páté kapitole *Right of withdrawal* (Právo odstoupit od smlouvy). Odstoupení od smlouvy je navrženo jako institut obecného smluvního práva, i když oblastí, kde se užívá nejvíc, je právo na ochranu spotřebitele. Odstoupit lze jen v případech, kdy to stanoví pravidla, není možné se odchýlit v neprospěch chráněné strany. Toto právo může být přiznáno v situacích, kdy jedna strana (spotřebitel nebo i podnikatel) uzavírá smlouvu za takových

¹⁷ http://ec.europa.eu/justice/policies/civil/docs/dcfr_outline_edition_en.pdf

¹⁸ D. Elischer in Švestka, J., Dvořák, J. a kol.: Občanské právo hmotné. Díl první: Obecná část. 5. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2009, s. 89-90

¹⁹ Beale, H., C. von Bar, E. Clive, H. Schulte-Nölke, J. Herre, J. Huet, M. Storme, S. Swann, P. Varul, A. Veneziano. & F. Zoll (eds.), *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law: Draft Common Frame of Reference. Outline Edition*, Munich: Sellier - European law publishers, 2009

²⁰ Právní institut odpovídá odstoupení od smlouvy podle českého obchodního zákoníku, v doslovním překladu byl se nabízel spíše pojem ukončení smlouvy, k odlišení pojmů *Termination* a *Withdrawal* viz dále.

²¹ Non-performance of an obligation is any failure to perform the obligation, whether or not excused, and includes delayed performance and any other performance which is not in accordance with the terms regulating the obligation.

okolností, že zasluhuje zvláštní ochranu. Hlavním cílem práva odstoupit od smlouvy je dát spotřebiteli určitý čas na uvažování a získání informací. Oprávněná strana může odstoupit, i když se druhá strana není v prodlení, toto právo není spojeno ani s omylem, podvodem nebo jiným protiprávním jednáním. Odstoupením závazek zaniká, není třeba žádného specifického důvodu, oprávněná strana však může odstoupit jen v rámci relativně krátké stanovené lhůty.

Důvody odstoupení (*termination* - ukončení smlouvy), vymezeny v prvním oddílu (*Grounds for termination*) zmíněné páté části, se od české právní úpravy odstoupení od smlouvy od obchodního zákoníku výrazně neliší. Odstoupit od smlouvy lze při nesplnění závazku (prodlení), které je podstatné nebo po výzvě stanovující dodatečnou lhůtu k plnění.

Podle ustanovení článku III. – 3:502: (1) může věřitel od smlouvy odstoupit, když je neplnění smluvního závazku dlužníkem podstatné. Neplnění je podstatné (2), když (a) značně naruší očekávání věřitele ze smlouvy ve vztahu k celému nebo relevantní části plnění, ledaže by dlužník v době uzavření smlouvy tento následek nepředvídal a ani nelze rozumně očekávat, že by mohl předvídat; nebo (b) je úmyslné nebo bezohledné a věřitel se může důvodně domnívat, že na budoucí splnění závazků dlužníkem se nelze spoléhat.²²

Tedy jen podstatné neplnění opravňuje k ukončení smlouvy podle tohoto článku. Definice podstatného neplnění obsahuje tři prvky. Zaprvé, co je věřitel oprávněn očekávat. To záleží především na povaze a podmínkách smlouvy, důležité mohou být zvyklosti a běžná praxe, ale i kvalifikace a zkušenosti dotyčné strany. O podstatné neplnění se bude jednat i v případě smluv podle povahy označovaných v českém právu jako fixní (dodávka květin na svatbu). Zadruhé, zda neplnění značně narušuje očekávání věřitele. Tato otázka bude posouzena podle okolností každého případu. Zatřetí, jestli dlužník předvídal nebo lze očekávat, že mohl předvídat tento následek. To vyplývá z okolností, za nichž byla smlouva uzavřena, povahy, účelu smlouvy nebo případných zvláštních ujednání a požadavků věřitele. Podle odstavce 2 lze odstoupit od smlouvy i v případě, že dlužník úmyslně nebo bezohledně²³ poruší nějakou povinnost (např. zákaz konkurence), ale očekávání věřitele nebudou vůbec zmařena (nemá to vliv na prodej výrobků věřitele), důvěra však bude narušena a věřitel nemůže na plnění povinností ze smlouvy dlužníkem spoléhat.

²² III. – 3:502: Termination for fundamental non-performance

(1) A creditor may terminate if the debtor's non-performance of a contractual obligation is fundamental.

(2) A non-performance of a contractual obligation is fundamental if:

(a) it substantially deprives the creditor of what the creditor was entitled to expect under the contract, as applied to the whole or relevant part of the performance, unless at the time of conclusion of the contract the debtor did not foresee and could not reasonably be expected to have foreseen that result; or

(b) it is intentional or reckless and gives the creditor reason to believe that the debtor's future performance cannot be relied on.

²³ Pojem recklessness – bezohlednost přibližně odpovídá vědomé nedbalosti podle českého práva.

Odstoupení od smlouvy po oznámení dodatečné lhůty k plnění je upraveno v následujícím článku III. – 3:503: (1) Věřitel může od smlouvy odstoupit v případě pozdního plnění, co není samo o sobě podstatné, když věřitel oznámí stanovení dodatečné přiměřené lhůty k plnění a dlužník nesplní ani v rámci této lhůty. (2) Když je lhůta nepřiměřeně krátká, může věřitel odstoupit od smlouvy až po přiměřené lhůtě od data oznámení.²⁴

Ne každé neplnění závazku představuje podstatné prodlení a tak věřitel nemusí mít vždy právo ukončit smlouvu okamžitě, jen kvůli tomu, že uplynula lhůta splatnosti. V případě nepodstatného neplnění může věřitel stanovit dlužníkovi ke splnění dodatečnou lhůtu, přiměřeně dlouhou. Jestli uplyne, aniž dlužník splní, může věřitel od smlouvy odstoupit. Oznámení dodatečné lhůty k plnění opravňuje věřitele odstoupit od smlouvy, jen pokud je lhůta stanovena určitě (nikoliv „tak brzy, jak to bude možné“) a je přiměřená. V případě, že věřitel v oznámení stanoví nepřiměřenou lhůtu, další oznámení není nutné, věřitel však může odstoupit po uplynutí přiměřené doby od data oznámení.

Věřitel může odstoupit od smlouvy oznámením o odstoupení adresovaném dlužníkovi nebo automaticky, když např. v oznámení ukládajícím dodatečnou lhůtu k plnění stanoví, že jejím uplynutím dál není smlouvou vázán. Účinky odstoupení v tom případě nastávají uplynutím přiměřené dodatečné lhůty bez nutnosti dalšího oznámení (článek III. – 3:507: Oznámení o odstoupení (*Notice of termination*)).

Modelová pravidla Návrhu stanoví podmínky pro odstoupení od smlouvy při prodlení dlužníka srovnatelně jako obchodní zákoník. Vymezení neplnění (porušení povinnosti) jako podstatného je upraveno vzhledem k povaze, účelu smlouvy, okolnostem při jejím uzavření. Pracuje se s pojmem očekávání věřitele (co je podle smlouvy oprávněn očekávat) a kdy bude značně narušeno, co je významem podobné českému vymezení, kdy věřitel nebude mít na plnění zájem při porušení smlouvy. Podstatné neplnění podle komentáře zahrnuje i porušení tzv. fixního závazku podle českého práva. Smlouva by v tomto případě nezanikala samotným nesplněním, ale podle úpravy odstoupení by věřitel musel dlužníkovi odstoupení oznámit. Výslovně je upraveno také úmyslné nebo vědomě nedbalé porušení smluvní povinnosti (i vedlejší), které naruší důvěru věřitele do té míry, že na budoucí dlužníkovu plnění nemůže spoléhat. I v takovém případě lze odstoupit od smlouvy pro podstatné porušení, tj. bez oznámení dodatečné lhůty k plnění.

²⁴ III. – 3:503: Termination after notice fixing additional time for performance

(1) A creditor may terminate in a case of delay in performance of a contractual obligation which is not in itself fundamental if the creditor gives a notice fixing an additional period of time of reasonable length for performance and the debtor does not perform within that period.

(2) If the period fixed is unreasonably short, the creditor may terminate only after a reasonable period from the time of the notice.

7. Odstoupení od smlouvy podle návrhu nového občanského zákoníku

Návrh nového občanského zákoníku²⁵ - návrh zákona odeslaný k připomínkovému řízení, verze z ledna 2011 – upravuje odstoupení od smlouvy v části čtvrté „Relativní majetková práva“ hlavně první „Obecná ustanovení o závazcích“ v sedmém dílu „Zánik závazků“ oddílu druhém „Jiné způsoby zániku závazků“ v ustanoveních § 1921 a násl. Úprava je jednotná i pro závazkové vztahy mezi podnikateli při jejich podnikatelské činnosti, dnes upravené v obchodním zákoníku. Odstoupením od smlouvy se závazek zrušuje od počátku (§ 1924), s výjimkou závazků k nepřetržité či opakované činnosti a někdy i případě dlužníkovy částečného splnění. Dále se spíše než účinky budeme zabývat předpoklady odstoupení podle návrhu ve srovnání se stávající úpravou v obchodním zákoníku.

Od smlouvy lze odstoupit, ujednají si to strany nebo stanoví-li to zákon. Ze zákona lze odstoupit podle § 1922 bez zbytečného odkladu, poruší-li strana smlouvu podstatným způsobem. Podstatné porušení je vymezeno vzhledem k vědomosti strany porušující smlouvu, že by druhá strana smlouvu neuzavřela, pokud by takové porušení předvíдалa. V ostatních případech se má za to, že porušení podstatné není. Podle ustanovení § 1923 odst. 4 mohla-li strana odstoupit od smlouvy pro podstatné porušení smluvní povinnosti a nevyužila své právo, nebrání jí to odstoupit od smlouvy později s odkazem na obdobné jednání druhé strany.

Podle důvodové zprávy²⁶ k §§ 1921-1925 návrhu „Osnova ... se [v] návrhu ustanovení o odstoupení od smlouvy inspiroje pojetím obsaženém v platném obchodním zákoníku, bere však zřetel i na standardní zahraniční úpravy. Návrh respektuje autonomii vůle stran, bere však v úvahu i racionální vyznění normativní úpravy, šetřícího jistotu smluvních stran a bránícího neúčelnému zmaření smlouvy bez racionálního podkladu.“

Na rozdíl od obchodního zákoníku osnova obecně neváže odstoupení od smlouvy na prodlení dlužníka, ale na porušení smlouvy. Když bude porušení podstatné, nemusí se nejprve zkoumat, zda je strana porušující smlouvu v prodlení. Podstatné porušení je vymezeno vzhledem k tomu, zda by druhá strana smlouvu uzavřela nebo neuzavřela, předvíдалa-li by takové porušení. To se bude pravděpodobně zkoumat obdobně jako případný nezájem věřitele na plnění povinností při podstatném porušení podle § 345 obch. zák., tedy vzhledem k povaze, obsahu, účelu smlouvy a okolností, za nichž byla uzavřena. Když totiž druhá strana nemá při určitém porušení smlouvy dál na plnění zájem, logicky by smlouvu neuzavírala, kdyby takové porušení předvíдалa.

²⁵ http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Navrh%20obcanskeho%20zakoniku_ver_2010.pdf

²⁶ http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Duvodova%20zprava%20OZ_ver_2010.pdf

Odstoupení při nepodstatném porušení a fixní závazky návrh upravuje v prvním oddílu „Splnění“ dílu sedmého „Zánik závazků“. Pod rubrikou „Společná ustanovení“ je navíc v § 1986 upraveno odstoupení, při porušení smluvní povinnosti podstatným způsobem ve vztahu k prodlení (je upraveno zvláště prodlení dlužníka v § 1887 násl. a prodlení věřitele v § 1894 násl.). Podstatné porušení není definováno ani odkazem na úpravu odstoupení v druhém oddílu.

Zakládá-li prodlení jedné ze smluvních stran nepodstatné porušení její smluvní povinnosti, může druhá strana od smlouvy odstoupit poté, co prodlévající strana svoji povinnost nesplní ani v dodatečně přiměřené lhůtě, kterou jí druhá strana poskytla výslovně nebo mlčky. Oznámí-li věřitel dlužníkovi, že mu určuje dodatečnou lhůtu k plnění a že mu ji již neprodlouží, platí, že marným uplynutím této lhůty od smlouvy odstoupil (§ 1897). Úprava odstoupení při nepodstatném porušení smlouvy se neliší od úpravy v § 346 obch. zák. Prvek zániku smlouvy po uplynutí dodatečné lhůty připomíná úpravu „automatického odstoupení“ podle DCFR. Při poskytnutí nepřiměřené lhůty nastávají účinky odstoupení uplynutím přiměřené doby, která měla být poskytnuta (obdobně jako úprava § 350 obch. zák.).

Fixní závazek je upraven v § 1899 návrhu, počátkem prodlení dlužníka smlouva zaniká, byla-li ve smlouvě ujednána přesná doba plnění a vyplývá-li ze smlouvy nebo z povahy závazku, že věřitel nemůže mít na opožděném plnění zájem, ledaže bez zbytečného odkladu oznámí, že na smlouvě trvá. Na rozdíl od díkce obchodního zákoníku nezájem věřitele může vyplývat i z povahy závazku, což však není výrazná změna, o fixní závazek se jedná i podle § 349 odst. 3 obch. zák., když nezájem přímo vyplývá z povahy závazku (a tím i z obsahu smlouvy). Věřitel však nemusí oznamovat, že trvá na splnění, před dobou stanovenou pro plnění, může tak učinit bez zbytečného odkladu i po počátku prodlení, a to je rozdíl výraznější. Z díkce by logicky vyplývalo, že věřitel může bez zbytečného odkladu oznámit, že trvá na splnění neexistujícího závazku, ten by jinak (bez oznámení) zanikl již počátkem prodlení dlužníka. Oznámení ale tento účinek následně zmaří (zpětně) a závazek nezanikne.

Nová úprava odstoupení je hlavně systematicky poněkud zvláštní, odstoupení při prodlení smluvní strany a fixní závazky jsou upraveny v oddílu „Splnění“, i když se o zánik závazku splněním rozhodně nejedná. Odstoupení od smlouvy pro podstatné porušení smluvní povinnosti / smlouvy je upraveno dvojmo – jednou ve vztahu k prodlení, jednou obecně při jakémkoli porušení smlouvy, přitom v prvním případě není definováno, co se za podstatné porušení považuje, a to ani odkazem na obecnou úpravu odstoupení od smlouvy v dalším oddílu. Nová úprava působí jako snaha sloučit úpravu v občanském a obchodním zákoníku, v tomto případě však nevedla ke zjednodušení a může vyvolávat výkladové problémy.

Závěr

Obchodní zákoník při prodlení dlužníka s plněním upravuje dva způsoby odstoupení od smlouvy – odstoupení po stanovení přiměřené dodatečné lhůty k plnění a odstoupení okamžité. V případě, že prodlení znamená podstatné porušení smluvní povinnosti, může druhá strana na rozdíl od situace, kdy se jedná o porušení nepodstatné, odstoupit od smlouvy okamžitě, nemusí stanovit žádnou dodatečnou lhůtu k plnění. Zda je porušení podstatné se posuzuje s ohledem na vědomost dlužníka o nezájmu věřitele na plnění povinností při takovém porušení nebo příp. předvídatelnost tohoto nezájmu. Je nezbytné odlišovat zánik závazků počátkem prodlení u tzv. fixních smluv. Tady musí nezájem věřitele na pozdním plnění přímo vyplývat z obsahu smlouvy (z výslovného ujednání stran nebo z povahy plnění, které je předmětem závazku). Nezájem věřitele se posuzuje s ohledem na charakteristické plnění ze smlouvy. Prodlení se zaplacením kupní ceny (ceny díla, odměny apod.) proto samo o sobě zánik závazku nezpůsobí, může být však posouzeno jako podstatné porušení smluvní povinnosti. I v tomto případě však musí věřitel bez zbytečného odkladu poté, co se o prodlení dozví, od smlouvy odstoupit. Účinky odstoupení se výrazně projeví v případě smluv o úplatném převodu akcií. Převodce je podle judikatury oprávněn od smlouvy odstoupit při prodlení dlužníka se zaplacením kupní ceny pro podstatné porušení smluvní povinnosti. Učiní-li tak během soudního řízení, které se týká výkonu akcionářských práv, ztrácí kupující aktivní legitimaci, jestli neprokáže, že cenu akcií zaplatil. Podle Návrhu evropského referenčního rámce se podstatné „neplnění“ posuzuje vzhledem k očekávání věřitele podle smlouvy a možnosti dlužníka předvídat, že porušením povinnosti bude toto očekávání značně narušeno. Návrh nového občanského zákoníku se sice podle důvodové zprávy inspiruje stávající úpravou obchodního zákoníku, podstatné porušení smlouvy vymezuje vzhledem k tomu, zda by druhá strana smlouvu uzavřela, předvídala-li by takové porušení. Odstoupení od smlouvy je upraveno jednou obecně, jednou ve vztahu k prodlení smluvní strany, což orientaci v předpise ani výklad ustanovení rozhodně neusnadňuje.

Seznam použité literatury:

Beale, H., C. von Bar, E. Clive, H. Schulte-Nölke, J. Herre, J. Huet, M. Storme, S. Swann, P. Varul, A. Veneziano. & F. Zoll (eds.), *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law: Draft Common Frame of Reference. Outline Edition*, Munich: Sellier - European law publishers, 2009.

Kobliha, I., Kalfus, J., Krofta, J., Kovařík, Z., Kozel, R., Pokorná, J., Svobodová, Y.: *Obchodní zákoník úplný text zákona s komentářem*, Praha: Linde Praha, a.s., 2006.

Plíva, S.: *Obchodní závazkové vztahy*. 2. vyd. Praha: ASPI, a. s., 2009.

Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol.: *Obchodní zákoník. Komentář*. 12. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009.

Švestka, J., Dvořák, J. a kol.: *Občanské právo hmotné. Díl první: Obecná část*. 5. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2009.

Čech, P., Marek, K. K odstoupení od obchodní smlouvy při prodlení dlužníka. *Právní rádce* 2007, č. 9.

Horáček, T: Ještě k výpovědi a k odstoupení od obchodněprávní smlouvy. *Právní fórum* 2009, č. 3.

Právní rozhledy 2002, č. 5.

Soudní rozhledy 2004, č. 11.

Soudní judikatura 2007, č. 6.

http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Navrh%20obcanskeho%20zakoniku_ver_2010.pdf

http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Duvodova%20zprava%20OZ_ver_2010.pdf

http://ec.europa.eu/justice/policies/civil/docs/dcfr_outline_edition_en.pdf